

NAČINI IN OBLIKE IZOBRAŽEVANJA V SISTEMU »AERISS«

Miroslav Novak*

UDK: 377.4:930.25:004

Miroslav Novak: Načini in oblike izobraževanja v sistemu »AERISS«. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 4/2005, št. 1, str. 248-262.

Izvirnik v slovenščini, izvleček v slovenščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Avtor v prispevku predstavi oblike in načine izobraževanja za potrebe vzpostavljanja in delovanja slovenskega vzajemnega arhivskega informacijskega sistema AERISS. V tem okviru predlaga individualni pristop k oblikovanju potrebnih strokovnih profilov. Meni, da je potrebno ob tem upoštevati tako profil posameznika in njegova nagnjenja, kot tudi njegovo vlogo v procesu arhiviranja in v samem sistemu AERISS.

S stališča količine potrebnega znanja za posamezne profile je potrebno vzpostaviti več stopenj. Vsaka stopnja mora biti ustrezno priznana znotraj stroke in formalizirana v okviru obstoječega ali dopolnjenega sistema izobraževanja arhivskih strokovnih delavcev Slovenije. Pri tem opozarja, da zastavljene cilje lahko dosegamo le postopoma in dolgoročno usklajeno. Pri izvedbi tega dela pa se bodo morali vsi udeleženci obnašati zelo racionalno zaradi omejenih virov in potrebnega časa za izvedbo izobraževanja.

UDC: 377.4:930.25:004

Miroslav Novak: Methods and Forms of Education in the System »AERISS«. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 4/2005, No. 1, pp. 248-262.

Original in Slovenian, abstract in Slovenian and English, summary in English.

In this article the author presents methods and teaching forms in order to establish and operate the Slovenian cooperative archival information system "AERISS". He proposes the individual approach to the formation of needed profiles in archival institutions. For this intention the basic profiles of individual archivists and their roles in the archiving process using "AERISS" must be considered.

Based on acquired knowledge different levels must be established for individual profiles. Each level of education must be recognized in the Slovenian archival community and formalized within the frame of the existing or supplemented education system of Slovenian professional workers. The author stresses, that the goals should be reached progressively and be harmonized for a long time. For the realization of this project all participants must operate rationally because of limited resources and necessary time for education.

1. UVOD

Slovenski javni arhivi so v letu 2001 dogovorili in združili strokovne, finančne in materialne vire, da bi razvili sistem zajemanja, nadzora in uporabe podatkov o ohranjenih vsebinah arhivskega gradiva s pomočjo sodobne informacijske tehnologije. V naslednjih fazah pa naj bi v projektu naredili še korak dalje. S pomočjo arhivskega informacijskega sistema naj bi posredovali tudi informacije iz arhivskega gradiva. Z drugimi besedami, sistem naj bi razvili v kompleksno kontekstualno okolje za dostop do vseh oblik in vsebin javno dostopnega arhivskega gradiva s pomočjo informacijske tehnologije.

* Dr. Miroslav Novak, arhivski svetovalec, Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, 2000 Maribor, Slovenija.

Rezultat teh usmeritev je ustvaril vizijo vzajemnega arhivskega informacijskega sistema v Sloveniji »AERISS« ter realizacijo programskega orodja InfoArh 3.0. Slednje je v fazi testiranja v realnem okolju nekaterih arhivskih ustanov.

V InfoArh-u izvedena tehnološka podpora arhivskemu urejevalnemu delu pa zahteva ob upoštevanju implementacije arhivskih-strokovnih ter tehnološko-tehničnih standardov predvsem ustrezne poslovno-organizacijske ter izobraževalne aktivnosti.

Že nekoliko podrobnejši pregled v arhivsko urejevalno delo v klasičnem okolju pokaže, da vsi zaposleni nimajo popolnoma enakih arhivskih strokovnih odgovornosti, pa tudi njihove vloge, ki jih je mogoče določiti v različnih procesih, se praviloma dinamično spreminjajo. Ta dinamika, ki jo zaposleni doživljajo kot delegiranje in sprejemanje ter izvajanje različnih strokovnih in drugih nalog, zahteva s stališča vzpostavitve kompleksnega informacijskega sistema ustrezno izdelano soodvisnost delovnih procesov in sistema dodeljevanja posameznih vlog.

Sistem različnih vlog je praviloma določen že na začetku delovanja sleherne arhivske institucije. Med splošno znane vloge spadajo: popisovalec, raziskovalec, informatik, pedagog, arhivski tehnik, skladiščnik, čitalničar, direktor, itd. Njihovo formalizirano obliko predstavljajo temeljni akti kot so sistemizacija delovnih mest, opis del in nalog zaposlenih, pogodbe o delu in podobno. Pri tem je potrebno opozoriti, da so tu določene izključno formalizirane vloge, ki pa se v praksi pogosto ne pokrivajo z dejanskimi. Na drugi strani pa je potrebno ugotoviti, da si nekateri posamezniki zaradi zahtev procesov morajo „kopičiti“ vloge, tako formalizirane, kot tudi neformalizirane.

V okolju InfoArh 3.0 in v sistemu AERISS predvidene vloge predstavljajo v prvi vrsti preslikavo že obstoječih vlog v arhivskih institucijah v virtualno okolje. Razlogov za to je nekaj, med njimi naj omenimo samo naslednje:

- InfoArh 3.0 je orodje, ki ni namenjeno samo obravnavanju statičnih podatkov, ampak na virtualen način podpira procese, ki se realno odvijajo v arhivskih institucijah.
- S programskim orodjem je mogoče podpreti le jasno definirane procese, ki morajo postati in ostati standardizirani v okviru slovenske arhivske službe.
- Predpogoj za sistemsko podporo manj standardiziranim procesom je dobro obvladovanje vseh standardiziranih vlog in vnaprej definiranih procesov.

Zaradi posebnosti, predvsem pa zaradi potreb delovanja sistema, so nekatere vloge izrazitejše, druge pa so na novo definirane. Med izraziteje definiranimi vlogami naj omenim tiste, ki so povezane z redaktiranjem posameznih zapisov, med novo definiranimi pa se pojavljajo vloge administratorjev, skrbnikov naborov in podobno.

V odvisnosti od pričakovanj glede njene kvalitete in realnih možnosti tako vzpostavljene podatkovne zbirke pa moramo ugotoviti, da InfoArh 3.0 že na sedanji stopnji razvoja predstavlja orodje, ki za vzpostavitev ciljnih podatkovnih struktur omogoča uvajanje visoko postavljenih arhivskih strokovnih in drugih, predvsem organizacijsko tehničnih standardov.

Jasno je, da zastavljenih ciljev ni mogoče uresničiti v kratkem času, ampak je potrebno uvajanje programskega orodja InfoArh 3.0 ter postopno izgradnjo sistema AERISS načrtovati kot permanentno dolgoročno nalogo slovenske javne arhivske službe. Pri tem pa je potrebno upoštevati naslednja štiri področja:

- ustrezne aktivnosti na področju razvoja programske opreme,

- vzpostavljane informacijsko-komunikacijske infrastrukture,
- identificiranje, definiranje, vzpostavljane oz. korigiranje delovnih procesov v arhivih,
- permanentno izobraževanje vseh uporabnikov, ki so kakorkoli povezani z vzpostavitvijo, vzdrževanjem in razvojem sistema AERISS.

2. PREDSTAVITEV OBSTOJEČEGA SISTEMA IZOBRAŽEVANJA NA PODROČJU ARHIVSKE TEORIJE IN PRAKSE V SLOVENIJI ZA POTREBE UPORABE INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Oblike in načine izobraževanja na področju slovenske arhivske teorije in prakse za potrebe varovanja in ohranjanja ter uporabe arhivskega gradiva in s tem povezane implementacije informacijske tehnologije lahko delimo na formalne in neformalne.

Med formalne oblike izobraževanja prištevamo študijske programe na smeri enopredmetnega študija zgodovine na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru in na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V ta okvir lahko dodamo še izobraževanja pripravnikov v Arhivu Republike Slovenije, tečaje za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom in jih izvajajo regionalni arhivi oz. drugi izvajalci ter programe, ki jih realizirajo na Upravni akademiji v Ljubljani. Posamezni arhivski strokovni delavci pa si pridobivajo dodatna formalna znanja na različnih arhivskih šolah in tečajih v tujini.

Posebno obliko izobraževanja na področju arhivske teorije in prakse predstavlja izobraževanje v okviru knjižničnega informacijskega sistema COBISS, kjer se izobražujejo arhivisti-bibliotekarji za potrebe zajemanja in obdelovanja podatkov, ki se nanašajo na specialne knjižnice v arhivih.

Neformalne oblike izobraževanja se izvajajo v okviru različnih arhivskih strokovnih in drugih posvetovanj in zborovanj tako v Sloveniji, kot tudi v tujini, študijskih obiskih, spremljanjem ustrezne strokovne literature v klasični ali elektronski obliki, z izmenjavo informacij na osebni ravni in s pomočjo drugih oblik samoizobraževanja.

Obstoječ sistem izobraževanja s področja arhivske teorije in prakse ima nekaj dobrih lastnosti, se posebej, če jih opazujemo s stališča upravljanja s človeškimi viri. Med njimi naj izpostavim:

- sistemsko pridobivanje temeljnih znanj s področja arhivske teorije in prakse ter napredno izobraževanje v smeri potreb stroke ob zajetnem upoštevanju interesov posameznikov.
- Relativno široke možnosti pri izbiri profila izobraževanja oz. samoizobraževanja, kar v osnovi omogoča fleksibilno in dinamično izgrajevanje posameznikov ali skupin potrebnih profilov v okviru arhivske institucije.
- Nova strokovna spoznanja se iz tujih arhivskih strokovnih sredin pogosto prenašajo po neformalnih poteh, kar pomeni, da so ta velikokrat v Sloveniji prisotna pred njihovim formalnim prenosom v obliki različnih klasičnih ali celo elektronskih objav.

V obravnavanem sistemu pa obstaja tudi nekaj pomanjkljivosti, še posebej, če jih analiziramo s stališča podatkov in storitev v arhivih. Izpostavim naj le:

- sistem v svoji osnovi ni ustrezno strateško usmerjen, zato se v praksi že čuti pomanjkanje določenih znanj, ki so pred leti predstavljala uresničevanje interesov posameznikov v obliki specialističnih znanj, danes pa jih prištevamo v okvir osnovnih znanj s področja arhivske teorije in prakse. V tem kontekstu naj posebej izpostavim potrebna znanja za implementacijo arhivskih strokovnih standardov ter znanja za vzpostavitev, vzdrževanje in uporabo elektronskih oblik arhivskega gradiva.
- V obstoječem sistemu izobraževanja je čutiti, da deluje kot avtonomen in samozadosten in se na posameznih točkah, velikokrat le posredno, povezuje z raziskovalno in akademsko sfero na področju transfera novih znanj. Posledice tega se kažejo kot deficit na posameznih, predvsem hitro razvijajočih se področjih (terminologija, mediji, zapisi itd.).
- Velik problem obstoječega sistema izobraževanja je sposobnost definiranja minimalne potrebne baze znanj, ki bi si jih moral pridobiti posameznik, da bi lahko uspešno participiral na strokovnem področju. Obstoječ način definiranja potrebnega obsega znanja je relativno ohlapen in to kljub temu, da temelji na predpisih in standardih.
- Neformalne oblike izobraževanja temeljijo izključno na interesu posameznikov, in niso ustrezno motivirane s sistemom napredovanj. To pa velikokrat ne daje pričakovanih rezultatov, ki bi bili izraženi v produktih arhivskih strokovnih aktivnosti.

Na podlagi predstavljenega moremo ugotoviti, da je v procesih prenosa strokovnih znanj iz različnih okolij v arhivske institucije potrebno upoštevati dobre izkušnje in že preverjene metode ter jih nadgrajevati z izboljšavami na tistih področjih, ki se že danes kažejo kot deficitarne ali pa se porajajo kot nova, z arhivsko stroko povezana področja.

3. TEORETIČNI MODEL IZOBRAŽEVANJA ZA POTREBE KOOPERATIVNEGA ARHIVSKEGA STROKOVNEGA DELA V SLOVENSkih ARHIVIH

Teoretični model izobraževanja za potrebe kooperativnega arhivskega strokovnega dela naj bi začrtal tiste osnovne smernice, ki bi omogočale pridobitev potrebnih znanj arhivskih strokovnih delavcev, da bodo usposobljeni in motivirani za generiranje, uporabo in izmenjavo kvalitetnih arhivskih strokovno oblikovanih podatkovnih struktur o arhivskem gradivu, njihovih vsebin in kontekstov.

V tem okviru je potrebno intenzivirati smer prenosa znanj iz raziskovalno-akademske sfere v arhivsko strokovno sfero. Zdi se, da bi lahko le na ta način dolgoročno nadgrajevali primerno količino in kvaliteto znanj v arhivski stroki, kljub pričakovani fluktuaciji strokovnega kadra v arhivskih vrstah profesionalnih arhivskih institucij.

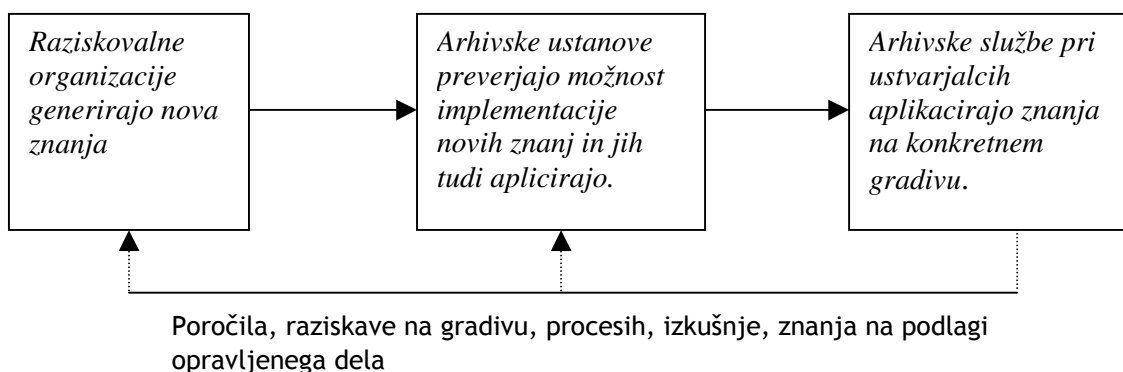
Pri iskanju načinov in oblik pridobivanja virov novih znanj se odpira več smeri in njihovih izpeljank. V nadaljevanju naj omenimo le dve osnovni smeri:

- subjektivna, ki predstavlja uvajanje popolnoma svobodne izbire posameznikov na področju pridobivanja novih znanj, kar vodi v sistemsko nenadzorovane smeri razvoja same stroke, predvsem pa postavlja pod velik vprašaj dolgoročno konsistentnost vzajemne podatkovne zbirke, ki bi bila izgrajena na teh temeljih.

- Objektivna smer pa predstavlja oblikovanje jasnih ciljev na področju izobraževanja in določitev načinov njihovega doseganja. S stališča vzpostavljanja in konsistentnosti podatkovne zbirke se ta smer kaže kot optimalna rešitev, še posebej, če končni cilj procesov izobraževanja predstavlja ustrezno izobražene posameznike, ki bodo sposobni in voljni vzpostaviti in vzdrževati kompaktno in kvalitetno javno dostopno podatkovno zbirko.

Na področju izobraževanja arhivskih strokovnih delavcev v Sloveniji s stališča organizacije in vzpostavljene infrastrukture na sedanji stopnji razvoja ni mogoče računati na rešitve, kot jih imajo uvedene bibliotekarji v okviru njihovega sistema strokovnega izobraževanja za potrebe COBISS. Model v slovenski arhivski teoriji in praksi mora biti takšen, da bo omogočal posredovanja znanj iz različnih okolij, predvsem s področij splošne, upravne in gospodarske zgodovine, sociologije, historične-topografije, etnologije, pa tudi s področij dokumentalistike v najširšem pomenu besede, informatike ter implementacije sodobnih in preteklih informacijskih tehnologij.

Transfer znanj pa ne more biti omejen samo na relacijo med raziskovalno-akademsko in arhivsko strokovno sfero profesionalnih arhivskih institucij, ampak se mora aktivno in sistematično izvajati tudi na relaciji profesionalne arhivske strokovne institucije - ustvarjalci arhivskega gradiva. Krog prenosa znanj se nato povratno sklene z izvajanjem raziskav raziskovalnih organizacij in arhivov pri ustvarjalcih, prenosom arhivskega gradiva v arhivske strokovne institucije vključno z ustrezno strokovno oblikovanimi podatkovnimi strukturami in vsaj osnovnimi konteksti, ki jih profesionalni arhivski strokovni delavci nadgradijo z obstoječimi in novimi kontekstualnimi povezavami v široko uporaben arhivski informacijski sistem.

Osnovni model prenosa znanj za potrebe vzajemnega arhivskega strokovnega dela v slovenski arhivski teoriji in praksi

Implementacije različnih modelov prenosov znanj v profesionalnih arhivskih ustanovah pa inicirajo določene sistemsko-organizacijske probleme. Eden izmed njih se kaže v vzpostavljanju relacij med formalno priznanimi vlogami v sistemu delovanja arhivskih institucij in vlogami, ki se realno pojavljajo v procesih arhivskega strokovnega dela in so bile realizirane kot rezultat procesov samoizobraževanja. Drugi problem se pojavi v razmerju med realnimi vlogami in vlogami, ki jih ima posameznik v okviru vzpostavljenega informacijskega sistema. Da pa se v slovenski

arhivski praksi še bolj zaplete, pa imamo vzpostavljen sistem napredovanj v nazive. Ta temelji na ugotovljenem strokovnem prispevku in na opravljenem času v določenem formalno priznanem nazivu. To dejansko pomeni, da je osnovni model pretoka znanj in s tem tudi načinov in oblik izobraževanja v slovenski arhivski teoriji in praksi vzpostavljen in deluje delno na formalni, delno na neformalni ravni.

Izhod iz tega zapletenega stanja je mogoče iskati predvsem v smeri izoblikovanja kataloga formalno pridobljenih znanj ter upoštevanja nesporno ugotovljenih neformalnih znanj vključno s celotami pridobljenih izkušenj. To bo potrebno uresničiti iz več razlogov. Omenimo naj le:

- zagotavljanje medsebojno primerljivih vlog v posameznih procesih,
- formalizacijo zanj in vlog v procesih zagotavljanja javne vere ohranjenemu arhivskemu gradivu v nematerialni obliki,
- doseganje ustrezne primerljivosti posameznih profilov in obremenitev vlog v okviru definiranih vzpostavljenih poslovnih procesov,
- rangiranje sistemiziranih znanj v okviru posameznih vlog po sistemu od manj zahtevnih do zelo zahtevnih.

To pa pomeni, da je obvladovanje manj zahtevnih znanj predpogoj za pridobivanje zahtevnejših znanj v okviru posameznih vlog.

Danes lahko formalne vloge v okviru slovenske arhivske prakse po obstoječih veljavnih podzakonskih aktih delimo na tiste:

- za katere je zahtevana najmanj uspešno zaključena srednja šola oz. V. stopnja izobrazbe in kandidat lahko pridobi naziv arhivski tehnik, samostojni arhivski tehnik,
- za katere je zahtevan zaključen višješolski študij ali VI. stopnja izobrazbe in kandidat lahko pridobi naziv arhivski sodelavec in višji arhivski sodelavec,
- za katere je zahtevan zaključen visokošolski študij oz. podiplomski študij ali VII., VIII in IX. stopnja izobrazbe in kandidat lahko pridobi naziv arhivist, višji arhivist, arhivski svetovalec, arhivski svetnik.

Iz tega sledi, da je obstoječi sistem nazivov le v ohlapni relaciji do vlog, ki jih morajo posamezniki opravljati in do potrebnih znanj, ki jih označujejo posamezni nazivi oz. so potrebni v natančno določenih procesih. V tem kontekstu imamo že v obstoječih podzakonskih aktih nastavke za izgradnjo sistema vlog, ki so potrebne pri vzpostavitvi elektronskih arhivov. V ta namen imamo izveden sistem izobraževanja arhivskih delavcev, ki se izobražujejo za informacijske potrebe. Sistem pa do sedaj še ni izgrajen do te mere, da bi vzpostavili razmerja med nazivi in znanji, ki so potrebna za arhivsko oz. informacijsko dejavnost v okviru arhivske javne službe.

Kot logično posledico vzpostavljenega sistema razmerij med potrebnimi znanji in strokovnimi nazivi lahko vzpostavimo naslednjo relacijo:

arhivska dejavnost:

- arhivski tehnik
- samostojni arhivski tehnik
- arhivski sodelavec

informacijska dejavnost:

- arhivski tehnik - operater
- samostojni arhivski tehnik - operater
- arhivsko-informacijski sodelavec

- samostojni arhivski sodelavec	→	- samostojni arhivsko-informacijski sodelavec
- arhivist	→	- arhivist - informatik
- višji arhivist	→	- višji arhivist - informatik
- arhivski svetovalec	→	- arhivski svetovalec - informatik
- arhivski svetnik	→	- arhivski svetnik - informatik

Vendar tudi tako oblikovane formalne vloge ne morejo pokriti vseh zahtev v okviru kompleksnega arhivskega informacijskega sistema, kaj šele v okviru vzpostavitve javnega arhiva z elektronskim arhivskim gradivom. Kot primer naj navedem nekatere vloge, ki so bile predvidene v sistemu računalniške podpore arhivskemu strokovnemu delu in uporabi v okviru sistema "AERISS":

- direktor (DI) - strokovna vloga, namenjena organizaciji in nadzoru nad izvajanjem računalniško podprtih arhivskih strokovnih procesov,
- administrator sistema AERISS(AD_A) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju in vzdrževanju sistema AERISS,
- skrbnik klasifikacijskega načrta v sistemu AERISS (SK_A) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju in vzdrževanju vzajemnih klasifikacijskih načrtov,
- skrbnik nabora v sistemu AERISS (SN_A)- strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju in vzdrževanju vzajemnih podatkovnih zbirk naborov,
- skrbnik oseb v sistemu AERISS (SO_A) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju in vzdrževanju vzajemnih podatkovnih zbirk oseb,
- administrator (AD) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju in vzdrževanju lokalnega podsistema, generiranju novih uporabnikov, spreminjanju dodeljenih pravic na sistemu itd.,
- nadzornik klasifikacijskega načrta (NKN) - strokovna vloga, namenjena revidiranju klasifikacijskih načrtov,
- popisovalec (PO) - osnovna strokovna vloga, namenjena zajemanju, vzdrževanju in objavljanju podatkov, ki so rezultat arhivskega strokovnega popisovanja,
- redaktor nabora (RN) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju in vzdrževanju lokalnih naborov,
- redaktor popisov (RP) - strokovna vloga, namenjena opravljanju revidiranja popisov v lokalnem okolju,
- skrbnik registra (SR) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov lokalnega registra fondov in zbirk,
- koordinator za evidentiranje v tujini (KT) - strokovna vloga, namenjena koordiniranju aktivnosti in vsebin evidentiranja v tujini,
- skrbnik lastnega registra (SL) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov lastnega registra,
- skrbnik registra /tujina/ (ST) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov registra za potrebe evidentiranja,
- skrbnik fonda (SF) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in

obdelavi podatkov posameznega arhivskega fonda ali zbirke,

- vodja čitalnice (VC) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov, potrebnih za procese vodenja čitalnice,
- čitalničar (CI) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov za procese delovanja čitalnice,
- vodja skladišča (VS) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov, potrebnih za procese vodenja skladišč,
- skladiščnik (SK) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov za procese vodenja skladišč,
- vodja konzervatorjev (VK) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov, potrebnih za procese vodenja konzerviranja,
- konzervator (KO) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov za potrebe procesov konzervatorske dejavnosti,
- skrbnik imetnika (SI) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov posameznega imetnika fonda ali zbirke,
- skrbnik ustvarjalca (SU) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov posameznega ustvarjalca arhivskega fonda ali zbirke,
- vodja skrbnikov imetnikov (VI) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov, potrebnih za procese sodelovanja z imetniki posameznih arhivskih fondov ali zbirk,
- vodja skrbnikov ustvarjalcev (VU) - strokovna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov za procese sodelovanja z ustvarjalci posameznih arhivskih fondov ali zbirk,
- delavec v vložišču (DV) - operativna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov, ki prispejo v vložišče,
- izdelovalec računov (IR) - operativna vloga, namenjena vzpostavljanju, vzdrževanju in obdelavi podatkov za izdelovanje računov,
- javni uporabnik gradiva (UG) - javno dostopna vloga, namenjena uporabi podatkov iz sistema AERISS preko interneta.

Teoretično in praktično so lahko vloge v sistemu v različnih relacijah z nazivi, če te ustrezajo formalnim zahtevam, ki izhajajo iz sistemizacije del in nalog ali drugih normativnih aktov.

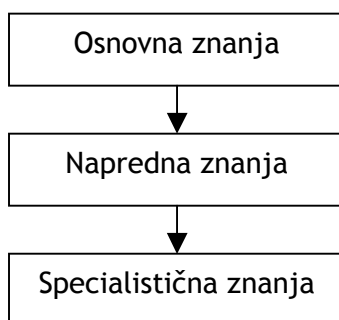
Spodnji primer ilustrativno kaže na dinamiko odnosov in relacij med konkretno osebo, delovnim mestom, ki ga opravlja ta oseba, njenim nazivom in vlogo v okviru sistema "AERISS". Če te določimo kot konstante, potem predstavlja unija njihovih spremenljivk in drugih dejavnikov okvirno izhodišče realno potrebnih oz. pričakovanih znanj za posamezno osebo, ki mora opraviti neko delo v okviru določenega procesa.

Oseba	Delovno mesto	Naziv	Vloga v okviru sistema "AERISS"
Oseba 1	Arhivski tehnik	Arhivski tehnik	(IR), (SK), (DV), (PO)
Oseba 2	Arhivski tehnik	Samostojni arh. tehnik	(VS), (SU), (PO)
Oseba 3	Arhivist	Arhivski svetovalec	(CI), (VU), (PO), (RN), (RP), (SR)
Oseba 4	Arhivist	Arhivist	(PO), (SU), (VC), (SL)
Oseba 5	Arhivist	Arhivist	(PO), (SU), (SF), (ST)
Oseba 6	Arhivist	Arhivist	(PO), (SU), (SF), (VI)
Oseba 7	Arhivist	Arhivist	(PO), (SU), (SF), (VU)
Oseba 8	Arhivist	Višji arhivist	(PO), (SU), (SF)
Oseba 9	Direktor	Arhivski svetovalec	(DI), (NKN), (RN), (RP)
Oseba n

Hipotetični primer razmerij med osebo, delovnim mestom, nazivom in vlogo v sistemu "AERISS"

Iz predstavljenega sledi, da so razmerja med vlogami, delovnimi mesti in nazivi neodvisna glede na procese dela, ta pa na potrebna znanja za opravljanje teh del. Vsa dela v okviru posameznega procesa pa niso enako zahtevna, pa tudi zahtevnost del med procesi se razlikuje, kar pomeni, da se posledično razlikuje količina potrebnih formalnih znanj glede zgoraj predstavljene konstante.

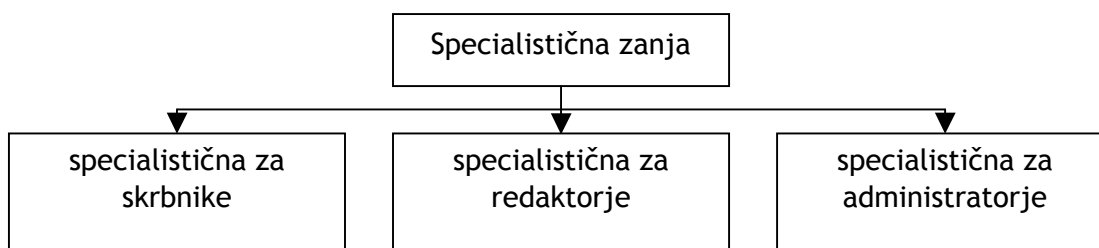
Poenostavljena sistemizacija potrebnih znanj za posamezne vloge v okviru sistema "AERISS" je lahko razdeljena v naslednje tri hierarhično organizirane skupine:

Predlog osnovne sistemizacije znanj v okviru sistema "AERISS"

Nadaljnja sistemizacija specialističnih znanj je lahko razdeljena v vsaj tri skupine. Prvo predstavljajo znanja za opravljanje vlog skrbnikov, drugo za

opravljanje vlog redaktorjev in tretjo za opravljanje administracije sistema v najširšem pomenu besede.

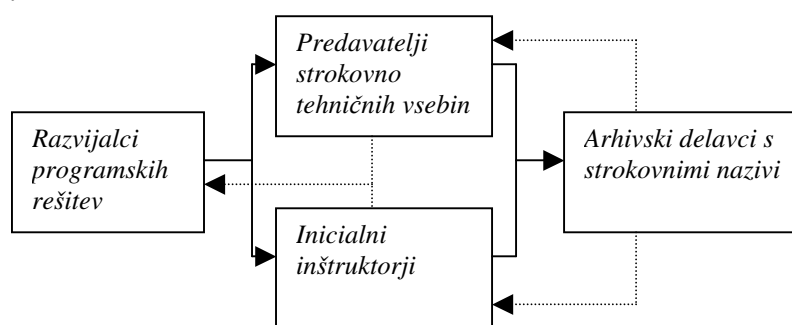

Predlog sistemizacije specialističnih znanj v okviru sistema "AERISS"

Realizacija predstavljenega modela pa ne more biti za vse arhivske delavce enaka. V nadaljevanju so predstavljene osnovne značilnosti njegove implementacije za različne skupine zaposlenih v arhivskih ustanovah.

3.1 MODEL DOPOLNILNEGA IZOBRAŽEVANJA ARHIVSKIH STROKOVNIH DELAVCEV V ARHIVIH

Osnovno izhodišče modela prenosa novih znanj za delavce, ki so že zaposleni v arhivskih institucijah, je nadgradnja obstoječih znanj s tistimi, ki jih zahtevajo formalizirane vloge v okviru sistema AERISS. V tem kontekstu je potrebno posebej izpostaviti znanja s področja konkretne uporabe programske opreme Infoarh 3.0, interpretacije vsebin arhivskih strokovnih standardov ter vzpostavljenih internih dogovorov in standardov v zvezi z izvajanjem posameznih procesov v arhivskih ustanovah. To pomeni, da bodo arhivski delavci s strokovnimi nazivi morali biti v procesih dopolnilnega izobraževanja v dveh vlogah. V vlogi sprejemnikov novih znanj in v vlogi aktivnih oddajnikov lastnih neformaliziranih znanj, ki jih bo potrebno formalizirati.

Model relacij prenosa znanj med arhivskimi strokovnimi delavci, predavatelji, inštruktorji in razvijalci programskih rešitev

Sam prenos potrebnih znanj za delo s programsko opremo med arhivske strokovne delavce je načrtovan s pomočjo t. i. inicialnih inštruktorjev in predavateljev strokovno-tehničnih vsebin.

Inicialni inštruktorji so po sedanjih projekciji tisti arhivski strokovni delavci, ki si pridobijo potrebna znanja od načrtovalcev in razvijalcev programske rešitve in bodo

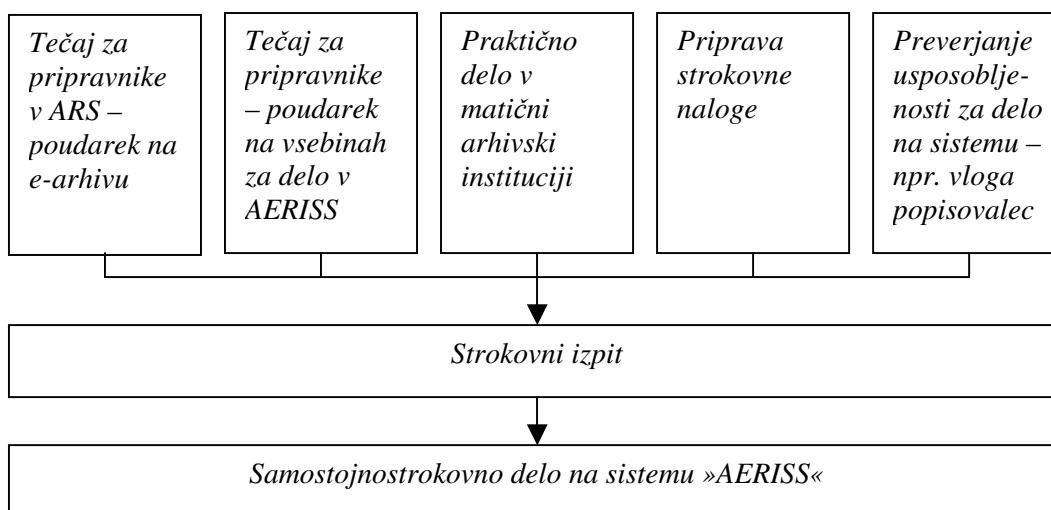
usposobljeni implementirati možne informacijske rešitve in funkcionalnosti sistema na konkretnih primerih. Za opravljanje tega poslanstva bodo zahtevani izvedeni tečaji pri razvijalcih oz. preverjanje njihove usposobljenosti.

Predavatelji strokovno tehničnih vsebin so tisti arhivisti, ki ob arhivskih strokovnih znanjih s posebnim poudarkom na standardizaciji oblikovanja podatkovnih celot obvladajo tudi potreba tehnična znanja za delovanje sistema, čeprav tega praviloma ne opravljajo.

Inicialne tečaje organizira pristojna arhivska služba v dogovoru z inicialnimi inštruktorji. Tečaje za arhivske delavce po arhivih pa organizira pristojna arhivska služba v dogovoru z arhivi, kjer se bo tečaj izvajal. V prehodnem obdobju tečaj organizira pristojna arhivska služba za vse javne arhive. V ta namen bi morali vzpostaviti tehnološko infrastrukturo v obliki mobilne učilnice. Stacionarna učilnica bi bila smotrna šele v naslednjih fazah razvoja sistema. To bi v skladu z možnostmi zgradili lahko sami, ali pa bi jo najeli pri ponudnikih tovrstnih storitev.

3.2 MODEL IZOBRAŽEVANJA PRIPRAVNIKOV ZA DELO V ARHIVIH

Pripravniki v skladu s Pravilnikom o pripravništvu, strokovnih izpitih in pridobivanju nazivov za zaposlene v dejavnosti s področja varstva kulturne dediščine poslušajo osnovne vsebine s področja uporabe informacijske tehnologije v okviru tečaja za pripravnike v Arhivu Republike Slovenije. Znanja, ki so si jih pridobili na ta način, predstavljajo minimalna osnova znanja uporabe tehnologije pri arhivskem strokovnem delu. Brez dvoma pa zahtevana znanja v okviru tega programa nikakor ne zadoščajo niti za osnovno delo v okviru sistema AERISS. Prav zato bi bilo potrebno na tem področju korenito prevetriti obstoječi učni načrt in to predvsem v segmentu strokovnega obravnavanja arhivskega gradiva.

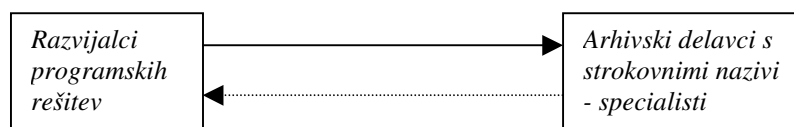
Model relacije med aktivnostmi pripravnika pri pridobivanju potrebnih strokovnih znanj za opravljanje strokovnega dela v arhivu

V tem kontekstu bo potrebno razmisliti tudi o širitvi obstoječega fonda ur predavanj, ki so namenjena pripravnikom. Potrebne spremembe bi bilo potrebno

vnesti zlati v segmentu e-arhiviranja podatkov. Te vsebine naj bi nekoliko poglobljene ostale v okviru zastavljenega tečaja. Potrebna znanja za osnovno razumevanje in uporabo orodij v okviru AERISS-a pa bi bilo potrebno realizirati v okviru dodatnih tečajev, ki bi jih moral pripravnik opraviti na začetku pripravniške dobe. S tem bi dobil pravice v sistemu do te mere, da bi lahko pod nadzorom pripravil ustrezno strokovno nalogo, pri tem bi morala biti jasno izražena zahteva, da se morajo v strokovni nalogi pojaviti ne samo zapisi o arhivskem gradivu, ampak tudi njim relevantni normativni zapisi, povezave itd. Pred izvedbo strokovnega izpita bi moral opraviti tudi ustrezen preizkus znanja uporabe programskih orodij v okviru sistema "AERISS".

3.3 MODEL SPECIALISTIČNEGA IZOBRAŽEVANJA ZA DELAVCE S STROKOVNIMI NAZIVI

Za posebne vloge v sistemu, kot so uredniki naborov in skrbniki posameznih vsebin itd., bo potrebno organizirati posebne dodatne tečaje, na katerih bodo v interakciji z načrtovalci in razvijalci programske opreme izmenjali nova strokovna spoznanja in tehnološke rešitve v določenih časovnih intervalih (npr. vsaj enkrat letno).

Model relacij prenosa znanj med arhivskimi strokovnimi delavci - specialisti in razvijalci programskih rešitev

Za specialne vloge v sistemu, kot so administratorji in vzdrževalci sistema, je potrebno predvideti poseben model izobraževanja. Ta naj bi vključeval tako prenos potrebnih znanj od razvijalcev programske opreme, kakor tudi od drugih sorodnih institucij, kot so knjižnice, muzeji, arhivi v tujini in podobno, kakor tudi od različnih specializiranih ustanov in podjetij, ki se ukvarjajo predvsem s problemi upravljanja s sistemi, njihovega vzdrževanja, predvsem pa z varnostjo in zagotavljanjem dostopov do podatkovnih zbirk arhivske vrednosti.

4. FORMALIZACIJA PRIDOBLENIH ZNANJ

Predlagan sistem transfera znanj je s stališča doseganja ciljev zastavljen kot objektiven na podlagi hierarhično kontroliranega prenosa od raziskovalcev preko razvijalcev-programerjev do uporabnikov arhivistov s povratno zanko. V sistemu pa je potrebno pridobljena/prenesena znanja formalizirati, zato si je potrebno v slovenski arhivski teoriji in praksi prizadevati, da se to vedno zaključi s pridobitvijo potrdila o opravljenem preizkusu znanja. To predstavlja enega od pogojev za pridobivanje novih formalnih oblik znanj. V tem kontekstu naj bi formalizacija znanj bila integrirana tudi v sistem napredovanj in bi predstavljala gonilo razvoja.

Znanje ima lastnost, da se pozabi, zato ga je potrebno obnavljati, pridobljene pravice v sistemu pa se lahko zlorabljajo. Tovrstna vprašanja bo potrebno sistemsko urediti, zato so v tem kontekstu gotovo zanimive rešitve, ki jih poznajo bibliotekarji na področju transfera znanj, profesionalizacije stroke, zagotavljanja kvalitete

zapisov in izvajanja nadzora nad opravljenim delom¹. Te probleme rešuje poseben pravilnik, ki določa postopke pridobivanja ustrezne licence², pa tudi primere, ko licenca zaradi razvoja sistema ali iz drugih razlogov zastari ali pa je imetniku licenca po postopku odvzeta³.

6. ZAKLJUČEK

Slovenski arhivski strokovni delavci se za svoje strokovno delo izobražujejo na različne načine. Obstoječ sistem pa bo potrebno prilagoditi oz. dopolniti v segmentu standardizacije oblikovanja podatkovnih celot v slovenskem vzajemnem arhivskem informacijskem sistemu AERISS ter uporabe programskega orodja, ki bo podpiralo AERISS. V perspektivi, ko bo AERISS postal okolje za vzpostavitev slovenskega javnega e-arhiva, pa bo potrebno zagotoviti tudi znanja s področja e-arhiviranja.

Glede na število strokovnih delavcev, ki jih je potrebno dodatno izobraziti, se zdi najprimernejša rešitev v obliki individualnega pristopa k oblikovanju potrebnih strokovnih profilov. Pri tem je potrebno upoštevati tako profil posameznika in njegova nagnjenja, kot tudi njegove vloge v procesu arhiviranja in v samem sistemu AERISS.

S stališča količine potrebnega znanja za posamezne profile je potrebno vzpostaviti več stopenj, ki odgovarjajo zahtevnosti del in opravil za posamezno vlogo. Vsaka stopnja mora biti ustrezno priznana znotraj stroke in formalizirana v okviru obstoječega ali dopolnjenega sistema izobraževanja arhivskih strokovnih delavcev Slovenije.

Zastavljene cilje bo mogoče doseči postopoma in na podlagi dolgoročno usklajenih arhivskih strokovnih in organizacijskih aktivnosti v okviru javne arhivske službe Slovenije. Pri izvedbi tega poslanstva se bodo morali vsi udeleženci obnašati zelo racionalno zaradi relativno visoko postavljenih ciljev in omejenih virov ter potrebnega časa za izvedbo izobraževanja. Dobro pripravljeno in izvedeno dodatno izobraževanje predstavlja enega od temeljev kvalitetne in široko uporabne zbirke podatkov na podlagi ohranjenega arhivskega gradiva.

¹ V 12. členu pa so zapisali, da se je...imetnik licence dolžan stalno strokovno izpopolnjevati po programu izobraževanja NUK in IZUM. Kakovost bibliografskih in normativnih zapisov v sistemu COBISS kontinuirano spremljajo redaktorji vzajemne baze podatkov, ki jih imenujeta NUK in IZUM. Ob tem se 2-krat letno opravi 50 naključno programsko izbranih bibliografskih zapisov in pripadajočih normativnih zapisov.

² Postopek za pridobitev se lahko začne, če kandidat želi pridobiti licenco in izpolnjuje naslednje pogoje: ima opravljen bibliotekarski izpit, je opravil usposabljanje s področja vzajemne katalogizacije, ki je obvezno za pridobitev licence in predpisano v programih izobraževanja NUK in IZUM in je v testnem okolju sistema COBISS.SI samostojno kreiral najmanj 30 bibliografskih zapisov s pripadajočimi normativnimi zapisi za različne vrste monografskih publikacij. (3. člen).

³ V pravilniku je določena procedura v primeru, da zapisi ne ustrezajo standardom. Avtorja tovrstnih zapisov obvestijo o nepravilnostih. O tem pa je obveščena tudi odgovorna oseba (12. člen). Po treh opominih mu lahko licenco odvzamejo, predvideno pa je tudi prenehanje licence, če imetnik več kot 3 leta ni kreiral novih ali dopolnjeval obstoječih zapisov. Licenco pa imetniku lahko odvzamejo za dobo 3 let, če je razkril uporabniško ime in geslo za delo v sistemu drugi osebi ali pa je pri ažuriranju bibliografskih zapisov zlorabil pooblastila.

7. VIRI IN LITERATURA

- BUBENIK, Branko. (2000). *Stručno obrazovanje audiovizualnih arhivista u svijetu" / Referat na XXII. V: P.P.Klasinc (Ur.). Sodobni arhivi 2000 : referati z XXII. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih (str. 205-213). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor: Mednarodni institut arhivskih znanosti: Arhivsko društvo.*
- GOTOVINA, Vesna. (2000). *Nekaj novosti s področja izobraževanja delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom : (s poudarkom za delavce, ki delajo pri republiških upravnih organih). V: P.P.Klasinc (Ur.). Sodobni arhivi 2000 : referati z XXII. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih (str. 188-191). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor: Mednarodni institut arhivskih znanosti: Arhivsko društvo.*
- JENKO, Mojca. (2004). *Povezovanje med arhivi, muzeji in knjižnicami : zbirke/fondi, predpisi, priporočila, dileme ... z zornega kota muzejskega delavca. V: S. Tovšak ... et al. (Ur.). Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja 1/2002 (str. 311-317). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.*
- KUNSTELJ, Mateja. (1998). *Vzpostavitev in delovanje sistema za upravljanje delovnih procesov. Zb. ref. - Dnevi slovenske uprave (str. 153-165). S svetovnega spleta [http://www.fu.uni-lj.si/iii/strani/clanki/Vzpostavitev%20in%20delovanje%20sistema%20za%20upravljanje%20delovnih%20procesov%20\(5\).pdf](http://www.fu.uni-lj.si/iii/strani/clanki/Vzpostavitev%20in%20delovanje%20sistema%20za%20upravljanje%20delovnih%20procesov%20(5).pdf), sneto dne 14. 3. 2005.*
- NOVAK, Miroslav. (2003). *Osnovne usmeritve izgradnje slovenskega vzajemnega arhivskega informacijskega sistema, Arhivi in arhivsko gradivo v času tranzicijskih sprememb, InfoArh (str. 103-109). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.*
- *Pravilnik o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo, Uradni list, RS št. 127/2004.*
- *Pravilnik o pripravnštvu, strokovnih izpitih in pridobivanju nazivov za zaposlene v dejavnosti s področja varstva kulturne dediščine, Uradni list RS, št. 31/1996.*
- RUBČIČ, Darko. (2004). *Obrazovanje djelatnika u pismohranama - regulativa i praksa. V: S. Tovšak ... et al. (Ur.). Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja 1/2004 (str. 289-293). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.*
- SENČIČ, Albino. (2002). *Obrazovanje radnika koji (u registraturama) rade na registraturnom gradivu. V: S. Tovšak ... et al. (Ur.). Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja 1/2002 (str. 198-203). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.*
- TOVŠAK, Slavica. (2000). *Proces izobraževanja delavcev, ki so vključeni v projekt urejanja arhivskega in dokumentarnega gradiva v Pokrajinskem arhivu Maribor V: P.P.Klasinc (Ur.). Sodobni arhivi 2000 : referati z XXII. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih (str. 181-187). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor: Mednarodni institut arhivskih znanosti: Arhivsko društvo.*
- WIESFLECKER, Peter. (2004). *Fortbildung im Steiermärkischen Landesarchiv : Erfahrungen - Überlegungen - Möglichkeiten. V: S. Tovšak ... et al. (Ur.). Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja 1/2004 (str. 294-302). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.*
- ŽUMER, Vladimir. (2002). *Izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, s poudarkom na elektronskem arhiviranju. V: S. Tovšak ... et al. (Ur.). Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja 1/2002 (str. 173-186). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.*

SUMMARY

METHODS AND FORMS OF EDUCATION IN THE SYSTEM "AERISS"

The present professional staff in the Slovenian public archival service is trained in different ways. Their knowledge is directed at the direction of handling paper based archival materials and an individual establishment of archival finding aids.

With the implementation of the computer supported public Slovenian archival information system "AERISS" and needed tools for its realization, the existing system of professional training must be improved. Special attention must be paid to the field

of the standardization of data structures (consistent implementation of standard ISAD (g) 2 and ISAAR (CPF) 2). The second important task of education in this frame is the re-establishment of needed knowledge for the daily use of the program tools for a fully support of the professional archival work and the included construction of the system "AERISS".

In the near future, when "AERISS" turns into the working environment for the establishment of Slovenian public e-archives, the additional needed professional archival knowledge about that field must be secured.

Taking into account the number of Slovenian archivists in public archives additional technical and professional knowledge has to be acquired by them. The most suitable solution is an individual approach to the formation of needed profiles. For this purpose we have to consider the basic profiles of individual archivists and their roles in the process of archiving and using the system "AERISS".

Based on acquired knowledge different levels must be established for individual profiles. They respond to the demands of activities for specific roles. Each level of education must be recognized in the Slovenian archival community and formalized within the frame of the existing or supplemented education system of Slovenian professional workers.

The defined goals may be reached step by step and be harmonized for a long time within the frame of reconciled professional archival and organizational activities of the Slovenian public archival service. For the realization of this project all participants must operate rationally because of limited resources, necessary time for education and relative complex goals. Well prepared and realized processes of additional education of Slovenian archivists represent one of the bases for an establishment of wide used databases presenting preserved archival materials and their context.

Dr. Miroslav Novak, arhivski svetovalec v Pokrajinskem arhivu Maribor, je končal študij zgodovine in sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Podiplomski študij je nadaljeval in končal na Univerzi v Zagrebu. Njegovo raziskovalno delo je usmerjeno predvsem na mejna področja med arhivistiko, informatiko in zgodovino. Svoje prispevke objavlja v strokovni literaturi s področja arhivistike in zgodovinopisja.